

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De evolutie van counterinsurgency binnen het professionele denken van het Amerikaanse leger

Kan, Theo van

Citation

Kan, T. van. (2008). De evolutie van counterinsurgency binnen het professionele denken van het Amerikaanse leger. *Leidschrift : Historisch Terrorisme. De Ervaring Met Politiek Geweld In De Moderne Tijd*, 23(April), 35-60. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72921>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72921>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De evolutie van counterinsurgency binnen het professionele denken van het Amerikaanse leger

Theo van Kan

Op 1 mei 2003 verklaarde de Amerikaanse president George Bush op het dek van het vliegdekschip de USS Abraham Lincoln met de woorden 'mission accomplished' de oorlog in Irak voor gewonnen. De gevechtsoperaties tegen de conventionele eenheden van het leger van de Irakese dictator Saddam Hoessein waren inderdaad voorbij, maar het veel bloederige en ingewikkeldere deel van het conflict moest nog beginnen. Het Amerikaanse leger had laten zien dat ze in een conventioneel conflict veruit superieur was aan een leger als dat van Irak, maar dit garandeerde niet een succesvolle executie van een guerrillaoorlog.

Veel critici zijn van mening dat het Amerikaanse leger voor een groot deel zelf verantwoordelijk is voor deze schijnbare onmacht in de strijd tegen de guerrilla's. Met name de concentratie op vuurkracht en conventionele operaties en de nadruk op het elimineren van de opstandelingen in plaats van het winnen van de *hearts and minds* van de bevolking wordt hen aangerekend. Het opvallende aan de kritiek op de contraguerrilla-vaardigheden van het Amerikaanse leger is dat deze in grote mate overeenkomt met de kritiek op de strijdwijze van het Amerikaanse leger in Vietnam (1965-1975).¹ Ook toen hielden de meeste kritiekpunten namelijk verband met de sterk verankerde conventionele fixatie van het Amerikaanse leger en de daarmee gepaard gaande onderwaardering van de rol die de bevolking van het gastland speelt in een guerrillaoorlog. Dit lijkt te bewijzen dat het Amerikaanse leger weinig heeft geleerd van Vietnam of van haar betrokkenheid bij daaropvolgende conflicten.

Dit artikel zal proberen een antwoord te geven op de vraag in welke mate het Amerikaanse leger lering trekt uit haar ervaringen met de strijd tegen guerrilla's. Hiertoe zal allereerst haar ervaring met guerrillaoorlogen of *insurgencies*, zoals het Amerikaanse leger ze noemt, voor de betrokkenheid in Vietnam behandeld worden. Dit om een beeld te krijgen van de mate van ervaring dat het Amerikaanse leger heeft opgebouwd op het gebied van counterinsurgency (de strijd tegen guerrilla's of *insurgents*). Vervolgens zullen de belangrijkste interventies behandeld worden waarbij zij met irreguliere

---

¹ Bruce Hoffman, 'Insurgency and counterinsurgency in Iraq', in: *Rand national security research division, occasional paper* (2004) 1.

oorlogsvoering te maken kreeg, in Vietnam, El Salvador en Somalië. Hierbij wordt onderzocht in hoeverre tijdens deze interventies gebruik werd gemaakt van de lessen uit het verleden. Dit wordt gedaan aan de hand van de zogenaamde ‘veldhandleidingen’ van het leger.² Door de edities voor, tijdens en na een conflict met elkaar te vergelijken en die te relateren aan de ervaringen tijdens deze interventies kan bepaald worden in hoeverre het Amerikaanse leger lessen leerde van haar ervaringen.

De Amerikaanse betrokkenheid met insurgencies voor Vietnam

Hoewel de moeizame campagnes in Irak en Vietnam lijken te wijzen op het tegenovergestelde, heeft het Amerikaanse leger al meer dan tweehonderd jaar ervaring met de strijd tegen opstandelingen. Al in de Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) maakten de Amerikanen voor het eerst kennis met guerrillaoorlog. Het Amerikaanse leger was echter ironisch genoeg zelf degene die gebruik maakte van deze tactieken, die hun vijanden later zo succesvol tegen de Amerikaanse soldaten zouden gebruiken. In deze oorlog werd al duidelijk dat een goed getraind, numeriek en technologisch superieur leger zeer kwetsbaar kan zijn wanneer het wordt geconfronteerd met een vijand die zich niet laat uitdagen tot een beslissende slag op het open veld, maar gebruik maakt van *hit and run* tactieken. Een andere belangrijke constatering was dat steun van de bevolking van essentieel belang is voor guerrilla's. De Amerikaanse milities hadden namelijk in tegenstelling tot het Britse leger geen lange aanvoerlijnen nodig maar konden via lokale bewoners direct beschikken over voedsel, voorraden, nieuwe rekruten en inlichtingen. Duidelijk werd dat niet zozeer het winnen van een veldslag blijvende controle geeft over een gebied, maar juist het winnen van het vertrouwen van de plaatselijke bevolking. Een leger moet namelijk vroeg of laat vertrekken uit een gebied terwijl de bevolking altijd aanwezig blijft.

In toenemende mate kreeg het Amerikaanse leger na de Onafhankelijkheidsoorlog te maken met kleinschalige schermutselingen

---

² Veldhandleidingen zijn instructieboeken voor soldaten die militaire zaken behandelen die uiteen kunnen lopen van het hoe te behandelen van nucleair materiaal tot het koken van een maaltijd. Veldhandleidingen geven in algemene termen weer hoe het leger zou moeten opereren in verschillende situaties en welke middelen daarvoor ter beschikking staan.

tegen verscheidene Indianenstammen. Dit was het gevolg van de pogingen van het Amerikaanse leger om de Indianenstammen in het oosten van Amerika te verplaatsen naar reservaten in het westen. Eén van de taken van het Amerikaanse leger was namelijk de vrede te bewaren aan de opschuivende westgrens en daarmee oorlog tussen blanke kolonisten en Indianen te voorkomen.³

Het moeilijke van oorlog voeren tegen de Indianen was dat de Indiaanse krijgers zich niet bloot wilden stellen aan de Amerikaanse vuurkracht maar vochten vanuit de beschutting van bossen en heuvels en zich zelden lieten verleiden tot een veldslag. De belangrijkste Amerikaanse tactiek was op zoek te gaan naar de Indianendorpen, met meerdere colonnes te proberen de Indianen te omsingelen en hen daardoor te dwingen een beslissend gevecht aan te gaan. Wanneer dit lukte, zorgde de vuurkracht van het Amerikaanse leger voor de rest.⁴

Met name in een oorlog tegen de Seminolen Indianen (1835-1842) in de moerasgebieden in Florida kwam het Amerikaanse leger letterlijk en figuurlijk vast te zitten in een langdurige onconventionele oorlog. De zware colonnes van het Amerikaanse leger kwamen slechts moeizaam vooruit in de moerassen van Florida en de soldaten hadden zwaar te lijden onder de hitte en ziektes, en de hinderlagen van de Seminolen.⁵ Pas toen het Amerikaanse leger haar tactiek veranderde kreeg het grip op de oorlog. De nieuwe tactiek bestond uit het vormen van een kordon van kleine buitenposten die de kolonisten beschermde en van waaruit patrouilles op jacht gingen naar guerrilla-infiltranten. Daarnaast werd getracht de voedselvoorraden van de Seminolen te vernietigen en werd er gewerkt met infiltratie door bevriende Apachestammen.

Wat het Amerikaanse leger ook leerde was dat een goede behandeling van de gevangenen, aandacht schenken aan Indiaanse klachten en het voorkomen van het doden van vrouwen en kinderen fundamenteel waren voor een langetermijnoplossing.⁶ Indianen werden nog opstandiger en meer bereid om te vechten wanneer het Amerikaanse leger te wreed optrad. De oorlogen tegen de Indianen maakten duidelijk dat de tactiek die werkte in

---

³ Andrew J. Birtle, *U.S. counterinsurgency and contingency operations doctrine 1860-1941* (Washington D.C. 2003) 7.

⁴ Lawrence A. Yates, 'The US military's experience in stability operations, 1789-2005', in: *Global War on Terrorism occasional paper* (Kansas 2005) 4.

⁵ Birtle, *U.S. counterinsurgency*, 10.

⁶ *Ibidem*.

het ene conflict niet noodzakelijkerwijs werkte in een ander conflict. Voor het winnen van een onconventioneel conflict moest het Amerikaanse leger dus in staat zijn zich aan te passen aan de omstandigheden en zich een zekere flexibiliteit eigen maken.⁷

In de periode tussen 1789 en 1898 voerde het Amerikaanse leger ook oorlogen die het zelf beschouwde als ‘echte’ oorlogen. Het leger bedoelde hiermee conventionele oorlog zoals de oorlog tegen de Britten in 1812, de Mexicaanse oorlog (1846-1848) en de Burgeroorlog (1861-1865). Hoewel deze herinnerd worden als grootschalige veldslagen tussen geüniformeerde combattanten, hadden deze conflicten ook hun onconventionele kanten waar de lessen uit de indianenoorlogen toegepast konden worden. In de Mexicaanse oorlog werd de nadruk gelegd op het winnen van het vertrouwen van de Mexicaanse bevolking en de lokale functionarissen. Het leger bood daarnaast economische hulp en eiste onberispelijk gedrag van haar soldaten in een poging de frictie met het Mexicaanse volk te minimaliseren. De inzet wierp zijn vruchten af, want veel Mexicanen beschouwden het Amerikaanse militaire bestuur als efficiënter en meer respectvol voor de burgers en hun eigendommen dan hun eigen overheid. De zachtaardige tactiek van het Amerikaanse leger in Mexico had als resultaat dat het verzet tegen de aanwezigheid van het Amerikaanse leger werd geminimaliseerd en de Amerikaanse doelstellingen werden bereikt.

In het conflict in de Filippijnen (1899-1902) bouwde het Amerikaanse leger hier op voort door te proberen de burgers zowel psychologisch en fysiek te scheiden van de opstandelingen zodat de guerrilla's niet meer via de bevolking konden beschikken over voedsel, inlichtingen en rekruten. Om dit te bereiken werden de Amerikaanse regimenten in de Filippijnen verdeeld over honderden kleine posten in het gebied waarvan de meeste werden gevestigd nabij dorpen en steden. De posten hadden drie doelen: ze hielpen de bevolking te beschermen tegen intimidatie door de guerrilla's, ze verhinderden de bevolking de guerrilla's te voorzien van voedsel en nieuwe rekruten en de posten dienden als uitvalsbasis voor patrouilles en raids tegen guerrilla's en hun bases.⁸ De vele posten zorgden ervoor dat de guerrilla's verspreid en opgejaagd bleven, waardoor hun wil en vermogen de oorlog voort te zetten werd ondermijnd.

---

⁷ Yates, 'The US military's experience', 4.

⁸ Keith B. Bickel, *Mars learning, The Marine Corps development of small wars doctrine, 1915-1940* (Boulder 2001) 28.

Een ander aspect van de strategie in de Filippijnen dat in zekere zin ook al in de indianenoorlogen was gebruikt, was het werven van inheemse troepen. Deze troepen hadden kennis van de taal en de cultuur van het gastland die het voor het Amerikaanse leger eenvoudiger maakten om de opstandelingen te scheiden van de bevolking en de opstandelingen op hun eigen terrein te verslaan.⁹ Dat veel Filippino's de Amerikanen hielpen was mede te danken aan de directe hulp die zij verschaften aan de bevolking. Daarnaast werd amnestie verleend aan guerrilla's die zichzelf aangaven en werden er beloningen gegeven aan hen die ook hun wapens overhandigden.¹⁰

Afb. 1 Amerikaanse soldaten delen voedsel uit aan Filippijnse kinderen

Deze tactieken bleken uiteindelijk zeer succesvol. De belangrijkste lessen die in de Filippijnen waren geleerd, waren het belang van kleinschalige operaties, de inzet van autochtone troepen, en het winnen van de steun van de bevolking door verbetering van de levensomstandigheden.¹¹

Insurgency in Vietnam

Tussen de insurgency in de Filippijnen en de Tweede Wereldoorlog heeft het Amerikaanse leger met wisselend succes nog een hele reeks kleinschalige insurgencies gevoerd in onder andere Cuba, Puerto Rico, Honduras,

---

⁹ Bickel, *Mars learning*, 37.

¹⁰ Center of Military History, *American Military History Volume I, The United States Army and the Forging of a nation, 1775-1917* (Washington D.C. 2005) 358.

¹¹ Robert M. Cassidy, 'Winning the war of the flea, lessons from guerrilla warfare' in: *Military Review counterinsurgency reader* (Kansas 2006) 4.

Mexico, Guam, Samoa, China, Nicaragua, Dominicaanse republiek en zelfs Rusland. Het Amerikaanse leger had dus aan de vooravond van Vietnam een ruime ervaring opgebouwd met counterinsurgency. Met name de als zeer succesvol beschouwde campagne in de Filippijnen wordt vandaag de dag nog aangehaald als voorbeeld van hoe het Amerikaanse leger een insurgency zou moeten aanpakken.¹² Er schortte echter veel aan de overdracht van deze ervaringen. De militair historicus Andrew Birtle geeft hier een aantal redenen voor.

Het leger geloofde onder andere dat soldaten het beste konden leren van ervaringen in de praktijk. Het had voor 1905 feitelijk voor geen enkele operatie, conventioneel of onconventioneel, geschreven instructies.¹³ Vanaf het moment dat het Amerikaanse leger wel doctrines begon te schrijven werd de nadruk gelegd op conventionele oorlogsvoering. Aan counterinsurgency werd nauwelijks aandacht besteed omdat het Amerikaanse leger grootschalige oorlogen tegen moderne geïndustrialiseerde staten als een groter gevaar voor het voortbestaan van de VS beschouwde dan de schimmige conflicten met irreguliere vijanden. Wanneer het toch tot een dergelijk conflict kwam was een gespecialiseerde voorbereiding niet nodig want de meeste generaals geloofden namelijk dat een goed getraind, conventioneel georganiseerd en gedisciplineerd leger alles in huis had om guerrilla's te verslaan.¹⁴

Counterinsurgency campagnes waren daarnaast geen interessant onderwerp van studie omdat bij dergelijke kleinschalige missies kapiteins vaak een belangrijkere rol vervulden dan generaals. Veel hoge officieren waren daarom van mening dat slechts basale militaire vaardigheden nodig waren voor de strijd tegen guerrilla's. Guerrillaoorlog is een 'vuil' soort oorlog waar vaak sprake is van wreedheden en een groot aantal burgerslachtoffers. Dit resulteerde doorgaans in protesten van de Amerikaanse bevolking wat het enthousiasme dempte van de militairen voor de uitvoering en bestudering van dergelijke operaties. De sociale, politieke en economische karakteristieken die vrijwel elke contraguerrillaoorlog kenmerkten, maakten dat het leger zich weinig interesseerde voor een dergelijk conflict. Dit leidde ertoe dat de bestudering van kleinschalige conflicten voortdurend naar de periferie van het

---

¹² Tom Donnely en Vance Serchuk, 'U.S. counterinsurgency in Iraq: Lessons from the Philippine war', in: *National security outlook* (2003) 4.

¹³ Birtle, *U.S. counterinsurgency*, 271.

¹⁴ Ibidem.

professionele denken dreigde te worden geschoven met als gevolg dat het Amerikaanse leger ‘a tradition of forgetting its own experience’ had ontwikkeld.¹⁵

Dit veranderde aan het begin van de jaren zestig. Onder invloed van president John F. Kennedy werden de eerste stappen gezet richting het formuleren van een coherente doctrine voor counterinsurgency. Kennedy realiseerde zich dat de communistische landen door de nucleaire patstelling waarschijnlijk geen grootschalige oorlog zouden beginnen, maar dat zij juist sluipenderwijs zouden expanderen door middel van insurgencies. Een commissie van het ministerie van defensie, de ‘Special Warfare Board’, constateerde echter dat, ondanks meer dan 185 jaar ervaring met insurgencies, een counterinsurgencydoctrine niet adequaat genoeg was ontwikkeld.¹⁶ De commissie stelde dat: ‘the Army does not have a clear concept of the proper scale and type of equipment necessary for these operations’.¹⁷ Volgens de regering Kennedy waren er daarom radicale veranderingen nodig in organisatie, gevechtsdoctrine en uitrusting.¹⁸ Op aandringen van de president werden daarop in 1962 counterinsurgency concepten geïntroduceerd in een apart hoofdstuk van de basisveldhandleiding, FM 100-5 Operations, om ervoor te zorgen dat het Amerikaanse leger haar ervaringen met counterinsurgency niet meer vergat.

De FM 100-5 serie was en is de belangrijkste serie veldhandleidingen binnen het geheel van veldhandleidingen van het Amerikaanse leger. Nieuwe of herziene veldhandleidingen komen uit wanneer de praktijk uitwijst dat de theorie niet voldoet. De aanwezigheid of afwezigheid van een onderwerp in de editie van die periode waarop de veldhandleiding uitkwam, illustreert dus het relatieve belang dat het leger hechtte aan het betreffende onderwerp. De uitgave van FM 100-5 uit 1954 was bijvoorbeeld primair gericht op het voeren van conventionele oorlogsvoering al dan niet met de grootschalige inzet van nucleaire, chemische of biologische wapens. Aan onderwerpen op het laagste niveau van het geweldsspectrum zoals counterinsurgency werd weinig aandacht besteed.¹⁹ Zo werd simpel gesteld

---

¹⁵ Yates, ‘The US military’s experience’, 2.

¹⁶ Richard Duncan Downie, *Learning from conflict, the U.S. military in Vietnam, El Salvador, and the Drug war* (Westport 1998) 54.

¹⁷ Yates, ‘The US military’s experience’, 2.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-5, operations* (Washington DC 1954) 132.

dat de guerrilla's als ze waren gevonden, aangevallen moesten worden door conventionele troepen ondersteund door artillerie, bombardementen en pantservoertuigen.²⁰

In FM 100-5 van 1962 werd counterinsurgency voor het eerst gezien als een aparte manier van oorlogsvoering en werd daarom behandeld in een apart hoofdstuk. Dit stelde dat er niet zozeer gefocust moest worden op de vernietiging van de opstandelingen maar juist onderzocht moest worden wat de oorzaken waren van het ontstaan van de insurgency. Tevens werd vastgelegd dat de steun van de plaatselijke bevolking een belangrijke factor vormde bij een insurgency en dat het zelfs het verschil kon maken tussen het winnen en verliezen van de oorlog.²¹ Ook werd benadrukt dat voor counterinsurgency specifieke vaardigheden benodigd waren waar troepen speciaal voor moesten worden opgeleid. De notie dat een conventionele gevechtstraining een soldaat automatisch ook in staat stelde effectief tegen guerrilla's op te treden, wat het officierenkorps vrijwel altijd beweerde, werd hiermee verworpen.

Binnen het leger was veel weerstand tegen het opnemen van deze counterinsurgencydoctrine, want het wilde haar focus op conventionele oorlogsvoering niet veranderen. Dit kwam al snel naar voren in de veldhandleidingen die volgden op de basishandleiding FM 100-5 van 1962. Deze handleidingen behandelden een insurgency namelijk weer als een probleem dat voornamelijk, zo niet volledig, door militaire acties aangepakt moest worden. De nieuwe bepalingen die de regering van Kennedy graag terug zag in de doctrine waren dus al weer verdwenen of veranderd ten voordele van een conventionele aanpak. Met de moord op Kennedy in 1963 verdween vervolgens ook de meest gemotiveerde pleitbezorger van de counterinsurgencydoctrine.²²

De eerste Amerikaanse gevechtstroepen die in 1965 in Vietnam landden, pasten dan ook de conventionele strategie uit de handleidingen van na 1962 toe. De belangrijkste tactiek bestond uit het ondernemen van offensieve operaties tegen grote Vietcongbases met als doel de vernietiging van Vietcong keurtroepen. Een studie uit 1966 naar de effectiviteit van deze strategieën, het zogenaamde 'Program for the pacification and long-term

---

²⁰ *Field manual 100-5* (1954), 134.

²¹ Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-5, operations* (Washington DC 1962) 152.

²² John A. Nagl, *Learning to eat soup with a knife, Counterinsurgency lessons from Malaya and Vietnam* (Chicago 2002) 137.

development of South Vietnam' (PROVN), wees uit dat de nadruk van het leger op conventionele troepen en *search and destroy* operaties echter contraproductief werkten. Ten eerste werd de vijand vrijwel nooit gevonden omdat het leger via bombardementen en artilleriebeschietingen al ver van te voren te kennen gaf dat er een aanval op komst was. Ten tweede zorgde deze vuurkracht ervoor dat veel burgers en eigendommen werden vernietigd met als resultaat dat het Amerikaanse leger zichzelf profileerde als vijand van de plaatselijke bevolking in plaats van haar beschermer. Dit betekende extra steun voor de opstandelingen en daarmee minder controle van het platteland. Ten derde resulteerde de conventionele fixatie erin dat alle initiatieven die wel effectief waren in het verkrijgen van steun van de bevolking in de kiem werden gesmoord.

De conventionele focus kwam ten gevolge van de slechte resultaten in Vietnam al snel onder druk te staan en dit had zijn weerslag op de counterinsurgencydoctrines. De handleidingen die in 1967 en 1968 werden uitgebracht, zwakten de conventionele focus weer af en legden meer nadruk op strategieën die de sympathie van de bevolking van het gastland kon winnen voor de overheid van het gastland.

De handleidingen van 1967 en 1968 gingen er, net als de handleidingen van voor 1963, van uit dat sociale problemen leidden tot steun van de plaatselijke bevolking voor de opstand en dat militaire acties deze problemen niet volledig konden oplossen. De veldhandleidingen van 1967 en 1968 stelden daarom dat:

insurgency is basically political in nature, even in situations where it encompasses violent military action. Defeat of the hostile armed forces does not guarantee victory. Insurgent forces can withdraw at any time to continue their efforts at lower levels of activity as long as the basic political problem which gave rise to the insurgency remain unresolved.²³

De nieuwe strategie omvatte het versterken van de bedreigde overheid zodat ze sociale, politieke en economische maatregelen kon nemen om ontwikkeling te stimuleren en de problemen op te lossen die de insurgency veroorzaakten. Counterinsurgencyhandleidingen van 1967 beweerden dat het vernietigen van de opstandelingen simultaan moest gebeuren met het

---

²³Headquarters Department of the Army, *Field Manual 100-20, internal defense and development* (Washington DC 1967) 6-7.

verwijderen van hun infrastructuur en het winnen van de steun van het volk.²⁴ Het had geen zin te concentreren op terreinwinst. De opstandelingen konden namelijk door de controle over de bevolking beschikken over meerdere basisgebieden waarnaar ze konden vluchten zonder logistieke steun te verliezen. Het Amerikaanse leger moest daarom volgens de handleiding bevolkingscentra proberen te controleren. Dit betekende dat succesvolle counterinsurgency erin moest voorzien dat militaire operaties op een manier werden ondernomen die het leger niet deed vervreemden van de bevolking.²⁵

Het werd in deze handleiding belangrijk geacht dat de individuele soldaat daarnaast kennis diende te hebben van de lokale taal, gebruiken en culturele achtergrond van het gastland. Hoewel de steun van een externe mogendheid, zoals de USSR of China, aan de opstandelingen de situatie kon verergeren, erkende de handleiding dat de primaire oorzaken van een insurgency voortkwamen uit het bestaan van een of meer sociale problemen en insurgency niet slechts werd veroorzaakt door acties van vijandelijke troepen.

De nieuwe benadering kon aan het einde van de jaren zestig niet meer zelf worden toegepast door het Amerikaanse leger, omdat de VS de oorlog in Vietnam begon te 'vietnamiseren' en haar eigen troepen terug trok. Na de daarop volgende vernederende terugtrekking van haar troepen in 1972 en de val van Saigon in 1975 wilde het leger zelfs niets meer te maken hebben met counterinsurgency en besloot eenvoudigweg dat het Amerikaanse leger dergelijke oorlogen niet meer diende te voeren. Het concept van counterinsurgency verdween daarom in zijn geheel uit de publicatie van de basisveldhandleiding FM 100-5 Operations van 1976 en 1982. Voorlopig was het Amerikaanse leger wat dit betreft weer terug bij de situatie in de jaren vijftig.

De interventie in El Salvador

Het leger wilde zich van het midden van de jaren zeventig in haar doctrine exclusief richten op conventioneel nucleaire conflicten op midden en hoog intensiteitsniveau. Dit kwam tot uiting in de veldhandleidingen van 1976 tot

---

²⁴ Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-5, operations* (Washington DC 1968) 13-2.

²⁵ *Field manual 100-5* (1968), 13-3.

1981 waarin counterinsurgency simpelweg niet werd behandeld. Wederom was het een president die het leger dwong meer aandacht te besteden aan counterinsurgency. De Amerikaanse regering onder Ronald Reagan (1980-1988) zag namelijk bij haar aanstelling in 1980 een groot insurgencygevaar in de Derde Wereld (met name Zuid-Amerika) en stimuleerde daarom het leger haar vermogen tot ingrijpen in conflicten van lage intensiteit te verbeteren. Dit resulteerde in FM 100-20 Low intensity conflict uit 1981. Hierin werd erkend dat het Amerikaanse buitenlandse beleid zich niet kon beperken tot een conventioneel conflict in Europa, en het stelde dat het leger ook in staat moest zijn conflicten op het laagste intensiteitsniveau te kunnen vechten. Een conflict van lage intensiteit werd beschouwd als een conflict waarbij het Amerikaanse leger niet primair zelf betrokken was, maar waarbij zij slechts een gastland ondersteunde bij haar militaire, economische, sociale en politieke ontwikkeling. Ten gevolge van de angst voor een tweede Vietnam werd in de handleidingen aan het begin van de jaren tachtig directe betrokkenheid van Amerikaanse gevechtseenheden niet meer gezien als een optie.

Ondanks dat heeft FM 100-20 (1981) veel overgenomen uit de handleidingen ten tijde van de Vietnam Oorlog. Zo stelde de doctrine dat het winnen van de steun van bevolking belangrijker was dan het vernietigen van de opstandelingen, dat het gastland zelf primair de verantwoordelijkheid voor haar defensie droeg, dat militaire operaties goed gecoördineerd moesten worden met civiele operaties en projecten, dat het leger ernaar moest streven slechts een minimaal aantal troepen in te zetten, dat te allen tijde voorkomen diende te worden dat er burgerslachtoffers vielen en dat blijvende aanwezigheid en controle van een gebied essentieel was.

Net als onder Kennedy kreeg de hernieuwde focus op counterinsurgency veel tegenwerking van het leger, dat wilde voorkomen dat de nadruk verschoof van voorbereiding op zware conventionele operaties op de Duitse laagvlakte, naar onconventionele gecompliceerde semi-militaire operaties in de Derde Wereld. Dit kwam naar voren bij de beschrijving van de uitvoering van de militaire operaties. Er werd onder andere buitensporig veel aandacht besteed aan specifieke tactische offensieve en defensieve operaties in een contraguerrilla omgeving met de inzet van zeer conventionele wapensystemen, zoals artillerie, tanks, gevechtshelikopters, bommenwerpers en antitankeenheden.

Net als ten tijde van Kennedy wilde de legertop benadrukken dat deze ook goed inzetbaar waren in de strijd tegen opstandelingen om zo niet in te hoeven leveren op haar zware gevechtskracht. De handleiding besprak

de gevolgen van het gebruik van zware wapens in bevolkte gebieden maar was wel erg naïef wanneer het stelde dat dergelijke wapens zonder bijkomende schade ingezet konden worden. De adviseur van een Zuid-Vietnamese divisie in de Mekong Delta ten tijde van Vietnam, Luitenant Kolonel John Paul Vann, had geleerd dat:

The best weapon for killing would be a knife, but I'm afraid we can't do it that way. The worst is an airplane. The next worse is artillery. Barring a knife, the best is a rifle – you know who you're killing.²⁶

De eerste keer dat de nieuwe doctrine toegepast kon worden, kwam toen het Amerikaanse leger in 1981 adviseurs naar El Salvador stuurde om de troepen (ESAF) van de pro-Amerikaanse regering te trainen in de hoop te voorkomen dat de regering omver werd gelopen door Salvadoraanse communistische rebellen. Het Amerikaanse leger paste de geleerde lessen vanaf het begin van het conflict stringent toe. Vooraleerst liet het Amerikaanse leger de ESAF haar eigen oorlog voeren en bleef het zelf zo veel mogelijk op de achtergrond. Hierdoor voorkwam het een grootschalige betrokkenheid zoals in Vietnam en het eventuele risico op veel Amerikaanse slachtoffers. De adviseurs waren zich daarnaast bewust van het belang van het combineren van civiele en militaire acties om niet alleen de opstandelingen te verslaan maar tegelijkertijd de bron van ontevredenheid, die de basis van de insurgency vormde, weg te nemen.²⁷

Het Amerikaanse leger probeerde ook vanaf het begin van de interventie de ESAF duidelijk te maken dat schendingen van de mensenrechten absoluut niet mochten voorkomen tijdens operaties. De adviseurs stimuleerden daarnaast de ESAF om meer kleine patrouilles, hinderlagen en nachtoperaties te ondernemen in plaats van conventionele wapens in te zetten die burgers konden treffen. Feitelijk werd hiermee ingegaan tegen de richtlijnen van de legertop die stelde dat zware conventionele wapens juist heel geschikt waren in de strijd tegen guerrilla's. Veel van de adviseurs in El Salvador waren commando's die in Vietnam hadden gediend. Aan de hand van hun ervaringen in Zuidoost-Azië waren zij zelfstandig tot de conclusie gekomen dat zware wapens veel te traag

---

²⁶Marilyn B. Young, *The Vietnam Wars* (New York 1991) 90.

²⁷Headquarters Department of the Army, *Field Manual 100-20, low intensity conflict* (Washington DC 1981) 24.

waren bij de jacht op opstandelingen en daarnaast schadelijk bij het winnen van de hearts and minds van de bevolking.²⁸

Bovenstaande laat zien dat het leger daadwerkelijk had geleerd van Vietnam en de lessen toepaste in El Salvador waardoor het erin was geslaagd een communistische overwinning af te wenden. Het Amerikaanse leger bewees in El Salvador dat het goede resultaten kon bereiken in de strijd tegen opstandelingen zonder het verlies van grote aantallen Amerikaanse levens. Het leger durfde het nu ook aan om in de belangrijke FM 100-5 serie weer counterinsurgencyconcepten te behandelen. In de editie van 1986 probeerde zij af te rekenen met de ambivalente benadering van counterinsurgency van de afgelopen jaren en noemde insurgency 'a threat to US interests at all times.'²⁹ Het voeren van langdurige counterinsurgencyoorlogen was daarbij volgens de handleiding even belangrijk als het voeren van korte en intensieve conventionele oorlogen.³⁰

Over het geheel genomen zijn de bepalingen uit de veldhandleidingen aan het begin van het conflict in 1981 niet gewijzigd in vergelijking met de handleidingen aan het einde van het conflict.³¹ Het vasthouden aan het onder geen voorwaarde interveniëren met gevechtstroepen, zoals gesteld werd in de veldhandleidingen aan het begin van de interventie in El Salvador werd wel losgelaten. Door het kleine aantal Amerikaanse troepen in El Salvador had het Amerikaanse leger namelijk te weinig controle kunnen uitoefenen op de troepen die ze had getraind. Hierdoor kwam het geregeld voor dat de ESAF hun nieuwe vaardigheden en wapens gebruikten om de plaatselijke bevolking nog effectiever te onderdrukken in plaats van hen te beschermen tegen de guerrilla's. In de handleidingen van het midden van de jaren tachtig werden de mogelijkheden voor het inzetten van Amerikaanse gevechtstroepen daarom uitgebreid. De voorwaarde was echter wel dat Amerikaanse gevechtstroepen pas mochten worden ingezet wanneer 'all other US and host country responses have been inadequate'.³²

De interventie in El Salvador had ook duidelijk invloed op de soort middelen waarmee counterinsurgency uitgevoerd zou moeten worden. FM

---

²⁸ Downie, *Learning from conflict*, 136.

²⁹ Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-5, operations* (Washington DC 1986) 4.

³⁰ *Field manual 100-5* (1986), 2.

³¹ *Ibidem*, 4.

³² Headquarters Department of the Army, *Field manual 90-8, counterinsurgency operations* (Washington DC 1986) 1-6.

100-20 uit 1981 legde zeer de nadruk op het gebruik van zware wapens en grote conventionele eenheden bij de bestrijding van opstandelingen: 'The friendly force must be much larger than the guerilla force'.³³ De handleidingen vanaf het midden van de jaren 80 stelden onder de invloed van de ervaringen in El Salvador dat dit contraproductief werkte en pleitte juist voor een passend gebruik van geweld en troepen.³⁴ Dit betekende dat tegen een vijandelijke troepenmacht ter grootte van een compagnie (circa 100 man) ook een compagnie moest worden ingezet en geen divisie van circa 10,000 man om de bijkomende schade zoveel mogelijk te voorkomen.

De soort eenheden die ingezet werden moesten ook passend zijn volgens de handleidingen van na 1985. Lichtbewapende eenheden dienden bestreden te worden met lichtbewapende troepen, omdat zwaarbewapende troepen de lichtgewapende guerrilla's niet konden achtervolgen. FM 90-8 bepaalde dat binnen het Amerikaanse leger de nadruk moest liggen op superioriteit op het gebied van bewegelijkheid, niet van technologie en vuurkracht: 'The use of indirect fire, while effective in some cases, is not a substitute for maneuver'.³⁵ Het probleem van grote en zwaarbewapende eenheden was dat ze niet alleen te langzaam waren maar ook te luidruchtig en te opvallend, waardoor ze snel werden opgemerkt door lokale spionnen en de guerrilla's al ver van tevoren wisten dat er een aanval op komst was en een omsingeling konden ontlopen. De handleidingen van na 1985 pleitten daarom voor een groot aantal kleinere en meer mobiele patrouilles van hooguit drie tot vier man die zich te voet moesten verplaatsen. Met een groot aantal kleine eenheden kon een groter gebied bestreken worden dan met één grote eenheid. Voorkomen moest worden dat deze patrouilles teveel uitrusting meekregen, want wanneer ze te zwaar bepakt waren, konden ze de opstandelingen niet snel genoeg omsingelen: 'well-trained, footmobile counterguerilla force, that can use terrain better than the enemy, can achieve a tactical mobility advantage'.³⁶

De belangrijkste conclusie die getrokken kan worden is dat counterinsurgency zich in de tweede helft van de jaren tachtig sterk had verankerd in de doctrine. Dit kwam voornamelijk door het goede verloop van de interventie in El Salvador. Hoewel dit niet zozeer het gevolg was van een succesvol counterinsurgencystrategie, waren de VS er wel in geslaagd

---

³³ *Field manual 100-20* (1981), 176.

³⁴ *Field manual 90-8* (1986), 1-6.

³⁵ *Field manual 90-8* (1986), 3-9.

³⁶ *Ibidem*, 3-8.

met een minimum aan Amerikaanse slachtoffers het tij te keren in een insurgencyconflict. Dit voorkwam niet alleen dat counterinsurgency, zoals na Vietnam, werd teruggeworpen in de marge, maar dat de rol van counterinsurgency zelfs werd verstevigd binnen het Amerikaanse leger.

Counterinsurgency doctrine na de Koude oorlog

De val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989 markeerde het begin van het einde van de Koude Oorlog. Met het langzaam ineenstorten van de USSR de jaren daarop stopten Amerikaanse militaire planners met het focussen op een titanische strijd tussen de VS en de Sovjet-Unie. De president van de VS, George Bush senior (1988-1992), verklaarde dat er een 'new world order' was ontstaan. De tijd was volgens Bush gekomen om een nieuwe wereld te creëren die was gebaseerd op de Amerikaanse waarden van vrijheid, democratie en vrije marktkapitalisme.

Door het wegvallen van de aartsvijand kreeg het leger de opdracht zich te concentreren op conflicten van een lagere intensiteit die minder gevaarlijk en meer divers waren van aard. Het concept van Flexible Response, dat door de regering van Kennedy was ontwikkeld om te kunnen opereren op elk intensiteitsniveau tegen een grote verscheidenheid aan tegenstanders, was herboren.³⁷ In 1990 kwam FM 100-20 *Military Operations in Low Intensity Conflict* uit waarin de inzet van het Amerikaanse leger binnen deze conflicten werd besproken. FM 100-20 probeerde, net als de counterinsurgency doctrine van de jaren tachtig, duidelijk te maken dat het belang van low intensity conflict (LIC) niet meer ter discussie mocht staan binnen het leger: 'Low intensity conflicts have been a predominant form of engagement for the military over the past 45 years. In all likelihood, this will continue to be so for the foreseeable future.'³⁸

Door het verdwijnen van de grootste conventionele militaire dreiging was de neiging van de legertop om guerrillaoorlog te bezien vanuit een conventioneel perspectief verminderd. Dit werd weerspiegeld in de handleidingen van het begin van de jaren negentig. Hierbij lag de nadruk op

---

³⁷Center of Military History, *American Military History Volume II, The United States Army in a global era, 1917-2003* (Washington DC 2005) 411.

³⁸Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-20, military operations in low intensity conflict* (Washington DC 1990) 1.

eenheid en coördinatie van de verschillende maatregelen. Wanneer bijvoorbeeld een gebied op de opstandelingen was veroverd, diende het leger aanwezig te blijven totdat de regering het gebied weer onder controle had. Dit werd nagelaten in Vietnam en El Salvador waardoor opstandelingen de kans kregen het gebied en de daar wonende bevolking weer onder controle te krijgen. Controle over een gebied kon verkregen worden door de bevolking over te halen de regering te steunen, bijvoorbeeld door te werken aan infrastructurele, medische en educatieve verbeteringen en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat het gebied blijvend beveiligd werd met behulp van een betrouwbare politiemacht.

Bij de uitvoering van de counterinsurgency moest te allen tijde slechts minimaal gebruik worden gemaakt van geweld, zodat de bevolking weinig hinder ondervond van de operaties.³⁹ Wanneer de lokale inwoners met respect werden behandeld en dag en nacht veilig waren voor de opstandelingen zouden ze eerder geneigd zijn informatie te geven over de locatie en de identiteit van de opstandelingen. Deze constatering was overigens niet nieuw. Het leger was hier zich namelijk ook al van bewust tijdens de interventie in de Filippijnen aan het begin van de twintigste eeuw met als verschil dat het nu werd opgenomen in een officiële doctrine. De handleiding benadrukte dat de VS graag wilde helpen om een insurgency te bestrijden, maar ze zou zich hierbij zoveel mogelijk beperken tot het geven van militaire training, het zorgen voor informatievoorziening en logistieke en materiële steun. De angst voor nog een tweede Vietnam was dus nog duidelijk aanwezig in de jaren negentig.

Het Amerikaanse leger mocht zich volgens FM 100-20 weliswaar actiever bemoeien met de insurgency dan het had gedaan in El Salvador, maar het moest volgens de handleiding ten allen tijde voorkomen dat er een ‘amerikanisering’ van het conflict optrad.⁴⁰ Het gastland moest daarom altijd zelf uiteindelijk haar eigen insurgency verslaan.⁴¹ Een te duidelijke invloed van de VS in een conflict bracht de legitimiteit van de lokale overheid in gevaar omdat de bevolking kon denken dat de VS achter de schermen de baas was. De interventie in El Salvador bewees echter dat ook een te kleine Amerikaanse aanwezigheid gevaarlijk was. Het Amerikaanse leger trainde namelijk troepen die het volk al jaren onderdrukten en daar werd ze nu mee geassocieerd. Het was dus zaak er voor te zorgen dat alles

---

³⁹ *Field manual 100-20* (1990), 25.

⁴⁰ *Ibidem*, 31.

⁴¹ *Ibidem* 15.

waar het label ‘made in America’ aanhang als positief werd gezien door de bevolking.

Amerikaanse troepen konden wel worden ingezet om te vechten wanneer het gastland werd bedreigd door een buitenlandse invasie of een interventie. Daarnaast kon een snelle inzet van Amerikaanse gevechtstroepen nodig zijn om binnenlandse agressie kortstondig een halt toe te roepen.⁴² Amerikaanse gevechtstroepen konden ook worden ingezet om de belangen van de VS in het gastland te beschermen. Met het tonen van Amerikaanse gevechtskracht, ook wel ‘*show of force*’ genoemd, kon een waarschuwing worden afgegeven aan vijanden en tegelijkertijd steun betuigd worden aan bevriende groepen. De inzet van Amerikaanse gevechtstroepen was daarmee veelal een psychologische maatregel.

Wanneer de situatie van het Amerikaanse leger erom vroeg het initiatief van het gastland over te nemen en zelf tegen de opstandelingen te vechten, dan was er volgens de handleiding geen sprake meer van een counterinsurgency maar van een oorlog. Het psychologische effect van Amerikaanse troepen die binnenlandse troepen bevochten, kon slechts contraproductief werken tenzij de lokale bevolking sterke afkeer had van de opstandelingen en zij de Amerikaanse interventie volledig steunde. Wanneer de bevolking de Amerikaanse troepen niet steunde dan kon het Amerikaanse leger de legitimiteit van de overheid in de ogen van de bevolking niet verbeteren. De handleiding onderstreepte daarom de noodzaak Amerikaanse gevechtstroepen alleen in te zetten in extreme omstandigheden en zelfs dan moest de betrokkenheid scherp gelimiteerd worden in omvang en duur.⁴³

De interventie in Somalië

Een situatie waarin het vechten niet aan een lokale overheid overgelaten kon worden deed zich voor gedurende de Amerikaanse interventie in de burgeroorlog in Somalië tussen 1992 en 1994. De directe aanleiding voor de interventie was de humanitaire noodzaak de hongersnood te ledigen die het land teisterde. Het Amerikaanse leger kwam echter spoedig na het succesvol verhelpen van deze hongersnood in conflict met de plaatselijke krijgsheren

---

⁴² Ibidem, 37.

⁴³ *Field manual 100-20* (1990), 41.

en zag zich uiteindelijk gedwongen terug te trekken na een dramatisch verlopen operatie tegen de krijgshoofd Aideed.

Hoewel de oneervolle terugtrekking dit tegen lijkt te spreken was de interventie in Somalië op veel punten succesvol. Het Amerikaanse leger had namelijk een belangrijk doel bereikt door de hongersnood op te lossen. In de periode waarin het Amerikaanse leger de nadruk had gelegd op deze humanitaire taken, van 8 december 1992 tot 4 mei 1993, heeft ze zich grotendeels gehouden aan de veldhandleiding. Er werd namelijk niet geconcentreerd op de bestrijding van de opstandelingen, in dit geval de milities van de krijgshoofden, maar er werd juist toenadering gezocht tot de bevolking. De 'show of force' die als counterinsurgency tactiek werd aangeraden in FM 100-20 (1990) stabiliseerde Somalië waardoor de veiligheid werd gecreëerd die het leger en hulporganisaties in staat stelden de bevolking te helpen. Het vertrouwen van de bevolking kon daardoor langzaam worden gewonnen en het land werd gestabiliseerd door middel van de oprichting van een nationale politiemacht. Daarnaast zorgde de onafhankelijke manier waarop het Amerikaanse leger zich opstelde dat het een goed contact had met de krijgshoofden wat bijdroeg aan de stabiliteit van de situatie.

Het Amerikaanse leger trok zich op 4 mei 1993 echter terug omdat de ergste nood geleidigd was. De milities waren daarmee weer de sterkste spelers in het land en vulden het machtsvacuüm dat het Amerikaanse leger achterliet. Dat het vertrek van de reguliere troepen onmiddellijk leidde tot controle van de bevolking door guerrilla's was niet nieuw voor het Amerikaanse leger want het was ook gebeurd tijdens de interventies in Vietnam en El Salvador. Tijdens de initiële operaties om de honger te ledigen, was stabilisatie op de lange termijn geen doelstelling en daarom ook niet van belang om steun van de bevolking te winnen.

Op het moment dat het Amerikaanse leger jacht ging maken op de krijgshoofd Aideed was controle over de bevolking wel van belang. Ten eerste omdat het feit dat Amerikaanse troepen die binnenlandse troepen bevochten zeer slecht viel bij de lokale bevolking tenzij het volk sterke afkeer had tegen de opstandelingen en zij de Amerikaanse interventie volledig steunde. Een bevolking kon namelijk actief en passief partij voor de vijand kiezen als binnenlandse troepen werden bevochten wanneer niet eerst binnenlandse steun voor de strijd was gewonnen. Ten tweede was de plaatselijke bevolking de enige die wist wie de opstandelingen waren en waar ze zich ophielden. Een Amerikaanse kolonel die in Irak vocht vertelde: 'to

defeat an insurgency you have to know who the insurgents are – and to find that out, you have to win and keep the support of the people'.⁴⁴

Niet alleen werden deze twee elementaire punten uit de handleidingen nu in de wind geslagen, ook de lessen over de gevolgen van het verkeerd gebruiken van vuurkracht werden vergeten. Want hoewel de commando's die ten strijde trokken tegen Aideed traditioneel lichtbewapend waren kregen ze nu de beschikking over de zwaarste wapens uit het arsenaal van het leger, zoals gevechtshelikopters en AC-130 Spectre gunships. Deze laatste waren transportvliegtuigen die uitgerust waren met een arsenaal aan wapens zoals kanonnen en mitrailleurs waarmee enorme schade werd veroorzaakt in de stadswijken waar de milities zich ophielden. Dit terwijl de veldhandleidingen van het begin van de jaren negentig benadrukten dat tactische operaties contraproductief konden zijn door de manier van uitvoering en hoe de bevolking tegen operaties aankeek.

Het Amerikaanse leger slaagde er dus weliswaar in de korte termijn doelstellingen te volbrengen, zoals het oplossen van de hongersnood, maar zorgde er met de manier waarop het tegen de opstandelingen vocht voor dat over het geheel genomen Somalië instabieler werd. Het was daarom niet geheel onbegrijpelijk dat de bevolking zich tegen het Amerikaanse leger keerde op het moment dat de Amerikaanse soldaten de belangrijkste counterinsurgencylessen vergaten. Dit leidde er uiteindelijk toe dat het Amerikaanse leger gedwongen werd zich terug te trekken.

Een paar maanden voor de fatale operatie in Somalië tegen Aideed was er een nieuwe FM 100-5 Operations (1993) uitgekomen, die de goede resultaten incorporeerde die de Amerikaanse troepen in de beginperiode van het conflict hadden geboekt. Volgens de handleiding moest er rekening mee gehouden worden dat een insurgency een langdurige betrokkenheid kon vragen van het Amerikaanse leger. Een overhaaste of ondoordachte oplossing voor gecompliceerde problemen kon bij insurgency langetermijndoelstellingen in gevaar brengen. Wanneer de vrede gehandhaafd moest worden zoals in Somalië, was het behouden van de neutraliteit door de vredesmacht van essentieel belang. Somalië had namelijk uitgewezen dat dit de beste tactiek was om beperkte doelen te bereiken in een chaotische insurgency zonder betrokken te worden in de gecompliceerde binnenlandse politiek van een land.

FM 100-5 stelde daarnaast dat er rekening mee moest worden gehouden dat een oorlogvoerende partij een poging kon ondernemen om

---

⁴⁴ Nagl, *Learning to eat soup with a knife*, xiii.

een reactie te provoceren die de lange termijn doelstellingen van de vredesmissie kon ondermijnen. Een excessieve reactie van de vredeshandhavers bij civiele onrust kon weliswaar de onmiddellijke crises bezweren, maar ondermijnde tegelijkertijd de legitimiteit van de lokale autoriteiten en de vredeshandhavers wat kon zorgen voor meer onrust. FM 100-5 benadrukte dat bij een vredesoperatie: "victory comes more subtle than in war. Disciplined forces, measured responses, and patience are essential to successful outcomes".⁴⁵

Het ironische was dat op het moment dat de handleiding uitkwam het Amerikaanse leger juist dat deed wat de handleiding ontraadde. Het liet zich provoceren door de militie van de krijgsheer Aideed waardoor het leger haar onafhankelijkheid verloor en bracht de langetermijndoelstelling in gevaar met overhaaste en ondoordachte operaties.

Mede aan de hand van de interventie in Somalië werd in 1994 een nieuw soort handleiding uitgegeven die onder andere counterinsurgency bij vredesoperaties behandelde. Deze handleiding, FM 100-23 Peace Operations (1994), benadrukte dat de inzet van Amerikaanse troepen terughoudend uitgevoerd diende te worden. De traditionele elementen van oorlogsvoering, zoals massale vuurkracht, waren net als bij insurgencies niet geschikt voor vredesoperaties en zelfs juist eerder contraproductief zoals de operaties tegen Aideed bevestigden. De handleiding stelde dat juist infanterie gesteund door de genie, militaire politie, psychologische eenheden en eenheden ten behoeve van burgerzaken veel effectiever waren dan de inzet van alleen conventionele eenheden.

De geschiedenis van het Amerikaanse leger had bewezen dat het vernietigen van de vijand geen oplossing bood. Dit werd wederom bevestigd door de conventionele operaties van de commando's in Somalië. FM 100-23 stelde dat de onderliggende oorzaak van het conflict lag bij de ontevredenheid van de bevolking. Deze ontevredenheid werd vervolgens geëxploiteerd door irregulieren of terroristen FM 100-23 schreef daarom: "When force must be used, its purpose is to protect life or compel, not to destroy unnecessarily; the conflict not the belligerent parties, is the enemy".⁴⁶

Een belangrijk en relatief nieuw element bij een vredesoperatie en insurgency waren de media. Er werd erkend dat de media een grote invloed hadden op het verloop van de Amerikaanse interventie in zowel

---

⁴⁵ *Field Manual 100-5* (1993), 13-1.

⁴⁶ Headquarters Department of the Army, *Field manual 100-23, peace operations* (Washington DC 1994) v.

counterinsurgency- als vredesoperaties. De media hadden namelijk een grote rol gespeeld in zowel het besluit om in te grijpen in Somalië als het besluit om terug te trekken. Door de voortdurende media-aandacht die een interventie kreeg moest volgens de handleiding, de strategische context waarin de interventie speelde goed worden begrepen door alle betrokkenen. Een beslissing die een soldaat maakte op tactisch niveau kon namelijk, door toedoen van de media, onmiddellijke strategische en politieke gevolgen hebben.⁴⁷

Naast begrip van de strategische context werd het, net als bij counterinsurgency, van belang geacht dat soldaten bewust waren van de geschiedenis, economie, cultuur en andere significante factoren van het operatiegebied. Volgens FM 100-23 was dit belangrijk:

Failure to fully understand the mission and operational environment can quickly lead to incident and misunderstandings that will reduce legitimacy and consent and result in actions that are inconsistent with the overall political objective.⁴⁸

FM 100-23 benadrukte dat bij een insurgency de identiteit van de strijdende partijen niet altijd duidelijk was en dat de opstandelingen vaak niet te onderscheiden waren van de rest van de lokale bevolking. Bij de operaties in Somalië in 1993 was te weinig aandacht besteed aan het onderhouden van de dialoog met de bevolking en de krijgsheren die was aangegaan aan het begin van de interventie. Dit had als gevolg dat onvoldoende steun was gegeneerd voor een gewapende strijd tegen een van de krijgsheren waardoor het Amerikaanse leger te maken kreeg met veel meer verzet dan waarop het had gerekend.

Conclusie

Op basis van de geschiedenis van het denken over counterinsurgency binnen het Amerikaanse leger kan geconcludeerd worden dat het leger wel degelijk een aantal lessen had geleerd. Hoewel deze lessen niet altijd in de praktijk werden gebracht hadden ze over het geheel genomen vanaf de jaren zestig een vaste plaats verworven in de doctrine.

---

⁴⁷ *Field manual 100-23* (1994) 1.

⁴⁸ *Ibidem*.

De eerste belangrijke les die het Amerikaanse leger had geleerd van het conflict in Vietnam was dat het gastland primair zelf verantwoordelijk zou moeten zijn voor haar eigen defensie. Dat wil zeggen dat de counterinsurgency primair gevoerd zou moeten worden door autochtone troepen en niet door Amerikaanse soldaten. De betrokkenheid van het Amerikaanse leger zou beperkt moeten blijven tot het adviseren, trainen en ondersteunen van de troepen van het gastland. Hierdoor werd voorkomen dat het Amerikaanse leger met steeds meer troepen betrokken zou worden en kon het zich, wanneer nodig, zonder veel gezichtsverlies terugtrekken.

De bovenstaande les werd in El Salvador ter harte genomen. Het Amerikaanse leger werd namelijk door het Amerikaanse parlement verboden meer dan 55 troepen in te zetten in El Salvador. Een langzame escalatie van het aantal aanwezige Amerikaanse troepen zoals in Vietnam werd hiermee voorkomen, waardoor het ten alle tijden duidelijk was dat de Salvadoraanse regering zelf verantwoordelijk was voor haar eigen oorlog.

Ook in de doctrine tijdens en na het conflict in El Salvador werd erkend dat het gastland zelf verantwoordelijk moest blijven voor haar eigen defensie. De praktijk in El Salvador had echter aangetoond dat het niet wenselijk was om een absoluut maximum te stellen aan het aantal aanwezige Amerikaanse troepen of de betrokkenheid van Amerikaanse gevechtstroepen volledig te verbieden. De doctrine na het conflict in El Salvador verschilde in die zin van de doctrine aan het begin van het conflict dat het Amerikaanse leger meer vrijheid kreeg wat betreft de betrokkenheid van het aantal troepen en de manier van inzet. Door het gebrek aan soldaten had het Amerikaanse leger namelijk weinig controle over de uitvoering door de Salvadoraanse troepen die geneigd waren zware wapens te gebruiken in de strijd tegen de opstandelingen.

In Somalië was de situatie echter gecompliceerder dan in Vietnam en El Salvador omdat het land feitelijk een *failed state* was en geen zorg kon dragen voor haar eigen verdediging. Het was niet mogelijk voor het Amerikaanse leger om legitieme regeringstroepen te ondersteunen die de strijd voor haar konden vechten, zoals in El Salvador, en het zou dus zelf moeten ingrijpen. De doctrine aan de vooravond van de interventie in Somalië stelde desalniettemin dat Amerikaanse troepen in een counterinsurgency niet de taken van een nationaal leger op zich zouden moeten nemen, maar zich slechts defensief mochten opstellen. Toch kwam het in Somalië tot een confrontatie tussen Amerikaanse troepen en lokale milities in 1993 doordat het Amerikaanse leger had besloten actief partij te kiezen in het conflict. Het Amerikaanse leger negeerde daarmee niet alleen

de doctrine maar ook de lessen van Vietnam en El Salvador wat uiteindelijk resulteerde in een oneervolle terugtrekking uit Somalië.

Een tweede belangrijke les van Vietnam was dat insurgency geen militair probleem was maar een politiek probleem. De kern van een insurgency lag namelijk niet bij de gewapende strijd van de opstandelingen maar bij de ontevredenheid van de plaatselijke bevolking met de sociale, economische of politieke omstandigheden in het land. Dit leidde onder andere tot spanningen tussen bevolkingsgroepen of onenigheid tussen het volk en de regering. Insurgency was een gevolg van deze spanningen. Het was daarom van essentieel belang dat niet de nadruk kwam te liggen op het vernietigen van de opstandelingen, maar dat de onderliggende oorzaken van de insurgency werden aangepakt. De doctrine aan de vooravond van El Salvador beaamde dit en stelde dat bij een counterinsurgency geconcentreerd zou moeten worden op het winnen van de steun van de bevolking.

De Amerikaanse adviseurs waren zich ervan bewust dat een insurgency niet gewonnen werd door uitsluitend opstandelingen te doden zoals het Amerikaanse leger dacht in Vietnam. De Amerikaanse adviseurs beseften daarnaast dat de doodseskaders van het Salvadoraanse leger en de brute behandeling van burgers door haar soldaten zeer contraproductief waren voor het winnen van de insurgency. Over het algemeen konden de adviseurs echter de hun toegewezen Salvadoraanse eenheden er niet van overtuigen dat respect voor mensenrechten belangrijk was voor het winnen van de steun van de bevolking en het wegnemen van de oorzaken van de insurgency. Het Amerikaanse leger in El Salvador had dus wel de wil maar niet de mogelijkheden om een effectieve counterinsurgency te voeren.

De doctrine aan de vooravond van Somalië benadrukte aan de hand van de ervaringen in El Salvador dat ontevredenheid bij de bevolking de oorzaak was van de insurgency en dat dit zou moeten worden opgelost door middel van economische, sociale en politieke maatregelen. Militaire acties vervingen hierbij slechts een ondersteunende rol. Het Amerikaanse leger in Somalië handelde hier in eerste instantie naar en richtte zich op de problemen van de bevolking waardoor een gewapende confrontatie met de krijgsheren werd vermeden. De gewelddadige strijd van zware gevechtseenheden tegen Aideed later tijdens de interventie leidde al snel tot aversie van de bevolking tegen de Amerikanen omdat de inwoners van Somalië nog altijd afhankelijk waren van de krijgsheren. De taakgroep negeerde daarmee de doctrine van vlak voor het conflict in Somalië, dat stelde dat zonder voldoende steun van de bevolking het psychologisch

effect van Amerikaanse troepen, die binnenlandse troepen bevochten, slechts contraproductief kon werken.

Een derde belangrijke les volgens de doctrine tijdens en vlak na de interventie in Vietnam was dat niet alleen de focus van het Amerikaanse leger in Vietnam verkeerd was, maar ook de strijdwijze niet geschikt was voor een insurgency. De nadruk op vuurkracht, conventionele eenheden en grootschalige operaties, die kenmerkend was voor het Amerikaanse leger in Vietnam, was volgens de doctrine contraproductief, omdat de verwoesting die het met zich meebracht, vaak de bevolking trof. Het had als gevolg dat de bevolking zich van het Amerikaanse leger afkeerde en hen bereidwilliger maakte de opstandelingen te helpen. Dit wordt duidelijk uit het feit dat het Amerikaanse leger bijna elke veldslag in Vietnam tegen de Vietcong won, terwijl tegelijkertijd het aantal dorpen en regio's onder vijandelijke controle toenam.

De Amerikaanse adviseurs waren zich hiervan bewust en probeerden het Salvadoraanse leger daarom duidelijk te maken dat de inzet van kleine licht gewapende eenheden veel effectiever was dan grootschalige bombardementen op vijandelijke posities. De ESAF bleef echter vertrouwen op de zware vuurkracht van gevechtshelikopters, gevechtsvliegtuigen, artillerie en antitankwapens. Dit werd aangemoedigd door de Amerikaanse regering die de aankoop van zware wapens door de ESAF toestond en zelfs stimuleerde. Wat betreft de fysieke strijd tegen guerrilla's was het Amerikaanse leger door de afhankelijkheid van binnenlandse troepen dus nauwelijks in staat de geleerde lessen van Vietnam effectief in El Salvador toe te passen.

De doctrine aan de vooravond van het conflict in Somalië stelde dat alleen in extreme omstandigheden de aanval mocht worden geopend op opstandelingen met als voorwaarde dat dit het overkoepelende doelstellingen niet schaadde. Het was daarom volgens de doctrine belangrijk dat slechts terughoudend van geweld gebruik mocht worden gemaakt. Ondanks dat de doctrine het ontraadde en de negatieve ervaringen met zwaar geschut in El Salvador en Vietnam zette het Amerikaanse leger vanaf juni 1993, als reactie op de aanslagen van Aideed, bommenwerpers en zwaargewapende gevechtshelikopters in om Aideeds wapenopslagplaatsen te vernietigen. Omdat de doelen vaak midden in de stad lagen zorgden deze bombardementen geregeld voor slachtoffers en schade aan de eigendommen van de bevolking wat een groot deel van de bevolking deed vervreemden van de Amerikaanse troepen. Dit had als gevolg dat de Somalische bevolking zich gedwongen voelde zich onder bescherming van

de krijgsheren te stellen. Hierdoor verloor het Amerikaanse leger de legitimiteit en de vitale inlichtingenbronnen die het nodig had voor het oppakken van Aided. Net als bij het conflict in Vietnam hing succes niet af van het aantal overwinningen die er werden geboekt maar was het afhankelijk van de mate waarin de militaire acties ook daadwerkelijk bij konden dragen aan het opheffen van de oorzaken van de insurgency en het winnen van de steun van de bevolking.

In alle drie de besproken conflicten was de interactie tussen de opstandelingen, de bevolking en de interveniërende troepen van cruciaal belang. Voortdurend moet er een evenwicht worden gevonden tussen enerzijds het bevechten van de opstandelingen en anderzijds het winnen of behouden van de steun van de bevolking. Kijkend naar de doctrine is te concluderen dat er vanaf de oorlog in Vietnam wel degelijk sprake is van succesvolle overdracht van lessen uit de praktijk. Alle drie de gevolgtrekkingen gemaakt in Vietnam waren daarna vrijwel altijd in elke counterinsurgency doctrine aanwezig. In de praktijk maakte het leger echter weinig gebruik van deze doctrine. Voortdurend moest het Amerikaanse leger opnieuw leren dat een counterinsurgency wezenlijk anders gevoerd moet worden dan een conventionele oorlog en de steun van de bevolking veel belangrijker is voor de overwinning dan het doorgaans egocentrisch ingestelde Amerikaanse leger beseft.

Ook vandaag de dag is het opmerkelijk dat het Amerikaanse leger bewust dominant aanwezig blijft in counterinsurgency conflicten, terwijl haar aanwezigheid door het grootste gedeelte van de bevolking wordt afgekeurd. Dit komt duidelijk naar voren bij de huidige interventies in Irak en Afghanistan. Het is ook opvallend dat, hoewel vrijwel alle handleidingen dit afraden, het Amerikaanse leger ook in beide conflicten de volledige verantwoordelijkheid over de defensie van het land op zich heeft genomen en daarmee de eerste les negeert. Daarnaast lijkt ook les twee hier geen navolging te krijgen gezien de tijd die er wordt gestoken in grootschalige operaties tegen Al Qaida en de Taliban en niet in het winnen van de steun van de bevolking.⁴⁹

De nadruk op vuurkracht bij een insurgency, wat door de doctrine afgeraden wordt, is nog altijd realiteit. Een Engelse generaal constateerde dat het Amerikaanse leger in de Irakese stad Fallujah veertig 155 mm artilleriegranaten had afgevuurd op een wijk en dat dit door de Amerikaanse

---

⁴⁹ Center of Military History, *American military history volume II* (Washington, D.C. 2005) 493.

officieren gezien werd als een ‘Minor application of combat power.’⁵⁰ Het gemak waarmee dergelijk vernietigende wapens worden ingezet en het gebrek aan besef van de gevolgen voor de gehele counterinsurgency-campagne geeft wederom aan dat er nog altijd weinig wordt geleerd van vorige insurgencies en counterinsurgencydoctrine.

Het lijkt er op dat de huidige counterinsurgency-veldhandleidingen de lessen uit het verleden niet meer incorporeren maar zich juist aanpassen aan de praktijk. In plaats van de conclusie te trekken dat de grootschalige inzet van Amerikaanse troepen bij een insurgency verkeerd is zegt een van de schrijvers van de nieuwe veldhandleiding FM 3-24 Counterinsurgency (2006):

When we went into Iraq we had a doctrine for counterinsurgency, but it was based on our experiences in El Salvador during the 1980’s, it wasn’t set for large-scale army involvement so in 2004 we developed an interim field manual to fill the gap and we began working on a permanent, updated version.⁵¹

Met andere woorden: de doctrine verwoordt niet meer hoe het Amerikaanse leger zich zou moeten aanpassen aan de omstandigheden, maar verwoordt hoe de omstandigheden kunnen worden ingepast aan de geprefereerde manier van oorlogsvoeren van het Amerikaanse leger. Waarschijnlijk zal er weer een smadelijke terugtrekking uit een counterinsurgency voor nodig zijn om de geleerde lessen uit het verleden weer terug te krijgen in de doctrine. Of dit invloed heeft op het handelen van het Amerikaanse leger in de praktijk is, gezien de toepassing van lessen uit het verleden, echter nog maar de vraag.

---

⁵⁰ Nigel Aylwin-Foster, ‘Changing the army for counterinsurgency operations’ *Military Review* (November-December 2005) 4.

⁵¹ Michelle Gordon, ‘Army Marine Corps unveils counterinsurgency field manual’ <http://globalsecurity.org>, geraadpleegd december 2006; <http://www.army.mil/news/2006/12/15/1005-army-marine-corps-unveils-counterinsurgency-field-manual>, geraadpleegd december 2006.